

URI ORLEV ÖVERLEVDE LÄGREN:

livet var ett äventyr

Döden var inget särskilt, det var livet som var speciellt. Så beskriver den israeliske författaren Uri Orlev sin upplevelse av andra världskriget och judegettot i Warszawa, där han växte upp som barn. Om den tiden handlar hans prisbelönade bestseller *Ön i Fågelgatan*, nu filmatiserad. För regin står dansken Søren Kragh-Jacobsen. Zoom stämde träff med Uri Orlev när han beökte Stockholm under en lärarvisning av filmen *Ön i Fågelgatan*.

Jag var orolig första gången jag kom till Köpenhamn för att se filmen, säger Uri Orlev, som är påfallande kort med stolt hållning och bakåtstruket grått hår.

Men han är nöjd med filmen. Inte minst med den unga skådespelaren Jordan Kiziuk som spelar Alex, författarens tolv-åriga alter ego. Likaså med musiken av Zbigniew Preisner, känd för sina kompositioner till flera av Krzysztof Kieslowskis filmer, som *Veronicas dubbeltv*.

Uri Orlev är en av Israels mest berömda barn- och ungdomsförfattare. 1996 vann H C Andersen-priset. Han föddes i Warszawa 1931. När andra världskriget bröt ut blev hans pappa, fysiker och officer i polska armén, tillfångatagen av ryssarna. När mamman dog smugglades han och brodern ut ur gettoto och gömdes undan i polska familjer. Uri Orlev beskriver hur han såg livet under kriget som ett äventyr, där han själv var hjälten i en thriller. Och ju fler som försvann runt honom, desto mer övertygad blev han om att hans egen historia skulle sluta lyckligt.

1943 sändes Uri Orlev och hans bror till Bergen-Belsen och två år senare frigavs de av amerikanerna, på ett tag mot okänt slutmål. Idag bor han i Jerusalem. Där återsåg han så småningom fadern som hade överlevt fånglägret.

Uri Orlev började att skriva för barn först vid 45 års ålder. Varför vet han inte.

– Kanske berodde det på att jag då hade fått barn själv, gissar han.

Av hans trettio böcker handlar sex direkt eller indirekt om förintelsen. Nästa år kommer *Ön i fågelgatan* som första bok i svensk översättning. Det är en Robinson Crusoe-historia. Den bygger på Uri Orlevs egna upplevelser och andras berättelser.

– Jag gick och tänkte i fem år på den här boken, vilket är extremt lång tid för mig, och skrev ner den på tio

dagar när min fru var bortrest med barnen, säger han.

Alex lever i ett judiskt getto i Warszawa med sin pappa och farbror. Kriget har pågått i ett par år och invånarna i gettoto börjar nu att deporteras till koncentrationslägren. Men Alex lyckas fly och hålla sig gömd i gettotos ruiner under ett par månader. Han läser sin favoritbok Robinson Crusoe och lever likt sin hjälte på en öde ö, där varje dag är en kamp för överlevnaden. Medan livet pågår som vanligt utanför det avbefolkade gettotos murar. Hans enda vän är den vita musen Snow, som här motsvarar Fredag i Daniel Defoes bok.

– Och kannibalerna är kannibalerna, säger Uri Orlev, med ett snett leende och syftar på nazisterna.

Alex får så småningom kontakt med en tysk flicka som blir hans bundsförvant. Men det som håller honom uppe är tron på att pappan en dag ska komma åter från koncentrationslägret och rädda honom.

– Det viktigaste som filmen förmedlar är tillit och förmågan att vänta, säger Uri Orlev.

Filmerna är i stort baserade på boken. Men en ondsint tysk soldat som spelas av Stefan Sauk, har till exempel tillkommit för att få fram känslan av fara, berättar Uri Orlev.

Filmens slut är gjort i två olika versioner, ett för Skandinavien och ett för resten av världen. Det första är ett öppet slut där det står oklart om Alex pappa verkligen återvänder. Scenerna är drömlika och i den allra sista bilden slår järngrindarna igen om gettoto. Men barnen är, enligt Uri Orlev, övertygade om att pappan faktiskt kom. I den andra versionen råder det ingen tvekan om den saken, där slår grindarna aldrig igen.

– Barnen vill att jag ska skriva en fortsättning om hur det går för Alex efter kriget, men det kan jag inte, för Robinson Crusoe-historien är slut för min del.

För några år sedan, när Uri Orlevs son frågade honom hur han klarade sig undan tyskarna, kom han att tänka på en lek – sandspelet. Hur många barn ska du få? frågade man varandra. Svaret fick man genom att kasta upp en näve sand i luften och fånga upp dem på ovansidan handen. Sedan fortsatte man att kasta och räkna bort alla barn som skulle dö i skogen, bli överkörda, kidnappade . . . tills mindre än tio korn återstod. Så gjorde tyskarna, förklarade Uri Orlev för sonen. De kastade upp judarna i luften tills bara ett fåtal fanns kvar. "Och jag var en av dem".

BIRGITTA HAGLUND

Ön i Fågelgatan distribueras av Svenska Filminstitutet samt ingår i projektet Levande Historia.